

TUDOMÁNY

Magyar Barthiána.

- I. Dr. Tavaszy Sándor és a dialektikai theologia.
 II. Tavaszy tanulmánya a dialektikai theológiáról.¹
 III. Barth megértése.

I.

Dr. Tavaszy Sándor a kevesek közé tartozik, kik a gyökerekig lehatolva ismerik a protestáns theologia mai helyzetét. Mint a *Böhm*-tanítványok egyike, kitűnő iskolázottságot nyer a filozófiai gondolkodásban, mely mintegy varázskulcsot ad a későbbi külföldjáró diák kezébe, amivel feltárhatja a *kanti* filozófia nem éppen könnyen engedő závarait. A szerencse kedvez a fiatal kutatónak: külföldi munkásságát itthon, mint a kolozsvári theologiai fakultás professzora tanítva-tanulva folytathatja. Érdekes és tanulságos feladat lesz majd a későbbi kor theologia-történésze számára, hogy a Tavaszy Sándor bölcsészeti alapozott theologiai felfogása fejlődését lépésről-lépésre kövesse a dokumentumokban: a Tavaszy fáradhatatlan tollából gyors egymásutánban napvilágra jutó szolid tanulmányokban és kimutassa, hogy hogyan jutott el Tavaszy oda, ahova iskolázottsága s a kor szelleme predestinálta: előbb *Schleiermacher*-hez, majd pedig a liberális theologia talán legnagyobb, mert legkövetkezetesebb vezéralakjához, a konzervatív egyházi körök előtt nem éppen ok nélkül vörös posztót jelentő *Troeltsch*-höz. Álljunk meg egy kicsit *Troeltschnél* és vessünk egy futólagos pillantást arra a theologiai helyzetre, amelyet kortársaival együtt Tavaszy Sándor is átél. A *Troeltsch* névvel jelezhető ponton következik be a protestáns theológiában a már rég lappangó *krízis*: a theologia elveszti egyedüli létalapját: az egyházat, mert, mint kölcsönzött, tehát saját tárgyától merőben idegen módszerekkel dolgozó öncélú tudomány, nem az isteni kijelentésben látja többé legmagasabb fórumát, hanem a tudományban. Ha veszedelmes félreértésre nem adhatna okot, úgy is mondhatnók, hogy a „világi” tudományban.² Az elegyháziatlanodott theologia végzetes következetességgel elhisztorizálja és elpszichologizálja a vallást s minden látszólagos és valóságos gazdagsága ellenére is elsekélyesedik egy általános és szintelen kultúrtudományban, melynek középpontjában a „vallásos” ember áll, aki mögött a magát kijelentő Isten fogalma szinte csak dekoratív tényezővé, valami nagyszerű háttérre válik.³ A történelmi helyzet változása, az Erdélyre borult kisebbségi sors gyászos komolysága új erővel szakíthatja fel a megpróbáltatott lélekből az élő Isten utáni kérdést. Ennyiben a külső eseményeknek is része lehetett benne, hogy Tavaszy Sándor

¹ Dr. Tavaszy Sándor, A dialektikai theologia problémája és problémái. A dialektikai theologia kritikai ismertetése. (Dolgozatok a református theologiai tudomány köréből, kiadják: Az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theol. fakultásának tanárai. 4. szám.) Cluj-Kolozsvár, nyomtatta a „Terminus” könyvnyomda, 1929. 60 lap. 8°, ára 30.— Lei.

² V. ö. a Tavaszy Sándor négy pontba szedett formulázásával, idézet munka 7. lap.

³ V. ö. a Tavaszy hasonló formulázásával, i. m. 6. 1.

rádöbbenjen a theologia rettentő megüresedésére és hogy aztán tárt kapukra találjon nála a hasonló szituációból fakadó: a háborúval megváltozott kor-szellem hatása alatt a theologia krízisét idején felismerő *barthi theologia*, a krízis theológiája. Az új theologia komor keresztelőlánosi hangja s megállapításainak eszmei tartalma egyaránt megragadja Tavaszyt. Azonnal felismeri a Barthék kezdeményezésében azt, amire theologiailag legégetőbb szükség van: a tárgyához hív theologia új alapvetését, a krízisből való menekvés hirtelen fellobbanó reményét. „Az Út” 1923-iki évfolyama már tanúskodik arról, hogy Tavaszy nagy érdeklődéssel és megértéssel olvasgatja az új theologia első hírhozóját, a Barth Károly híressé vált „Römerbrief”-jét⁵ és a Barth köréhez tartozó theologus-papok: Thurneysen, Gogarten és főként a Brunner írásait. Külön is hangsúlyozom azt a gyors, mondhatni: intuitív megértést, amit Tavaszy nál megállapíthatunk. Theológiát ugyan is, talán még sohasem fogadott a világprotestantizmus akkora lelkesedéssel, de egyben annyi félreértéssel, mint éppen a barthi theológiát. A Tavaszy theologiai multjára azért kellett itt kitérnünk, mivel a vázolt fejlődés a maga egészében *meglepően hasonlít a Barthékéhoz*. Azok is eredetileg a kanti filozófia és a liberális theologia neveltjei s később a Tavaszy által is jól ismert schleiermacheri élmény-theologia kérlelhetetlen kritikusi. Innen érthetjük meg, hogy Tavaszy a magyar theologiai irodalomban nemcsak az első, hanem egyszersmind a legkongeniálisabb interpretálója is lehetett és lett a barthi gondolatoknak. Ezen a területen majdnem kizárólag az ő munkássága révén tart lépést a magyar protestáns theologiai tudomány a folyton haladó külfölddel. A Tavaszy tanulmánya, amelyik alábbi megbeszélésünk tárgya, a barthi, vagy ahogy az új irányt jellegzetes módszerbeli sajátossága után szelvében nevezik: a *dialektikai theologia* kritikái ismertetése. Az igénytelennek látszó kis füzet mögött tehát, mint látjuk, a kérdéssel való valami hat esztendei folytonos foglalatosság rejlik. Foglalatosság, melynek rugója az a belső, hogy úgy mondjam existenciális kapcsolat, mely a kutatót tárgyához fűzi. Ez a meghitt viszony az oka annak is, hogy a Tavaszy higgadt tárgyilagossággal írt tanulmányában, a pontokba rendszerezett tárgyaláson átizzik néhol az a prófétai tűz, a bizonygatétel szent tüze, mely a barthi theológiának letagadhatatlan sajátossága s egyben legnagyobb kincse.

(Folytatjuk.)

Török István.

TUDOMÁNY

Magyar Barthiána.

(Folytatás.)

II.

1. Barthékat, mint egyszerű falusi papokat, — akiket azonban a kor-áramlatok folyton foglalkoztatnak —, az igehirdetés hív betöltésével mindinkább rájuk nehezedő feladat eszmélteti rá az ige rendkívüliségére s azzal egyidejűleg az igehirdetésük mögött álló theologiai felfogás sok fonakságára. Tavaszy ezt úgy formulázza, hogy: „Az igehirdetés problémája vezet rá a dialektikai theológiát az egyet-

len forrásra, az eredetre: Isten Igéjére s Isten Igéjén keresztül jut a theologia önmagához s ismeri fel helyzetét és feladatát.” Ez a sikerült formulázás⁶ magában véve is bizonyíthatja, hogy Tavaszy azt ragadja meg a barthi theológiában, amit az ki akar fejezni: a felújított reformátori ige-fogalmat, Isten igéjének rendkívüliségére való rádöbbenést, amiből aztán a Barthék egész theologiai frontalkotása logikailag következik.

Igy kerülheti el Tavaszy eleve azt a tévedést, amibe például Messer és mások beleesnek, mikor filozófiát keresnek ott, ahol Barth éppen theológiát akar adni. Tavaszyt azután elég szisztematizáló ereje van ahhoz, hogy a biztos kézzel megragadott lényegét áttekinthetően fejtsse ki előttünk: a Natorp-féle disztinkcióra támaszkodva tárgyalja először a dialektikai theologia fentebb már jelzett alap-problémáját s az abból elágazó részproblémákat, vagyis a dialektikai theológiának a hittudomány főbb kérdéseire vonatkozó konkrét állásfoglalását.⁶ Hogy a Tavaszy könyve, közelebbről vizsgálva, mit tartalmaz, az a megbeszélésünk során akkor is kitűnik, ha a Tavaszy tanulmányának részletes tartalmi ismertetésétől eltekintek. Tartalmi kivonat közrebocsátásával ugyanis senkit sem szeretnék felmenteni magának a könyvnek az olvasása alól; de meg egy tartalmi kivonat a tárggyal még kevésbé ismerős olvasóra különben is nagyon fakón hatna.

2. Az eddigi méltatás összegezésékepen örömmel állapíthatjuk meg, hogy a Tavaszy tanulmányát nyugodtan oda lehet állítani a külföldi irodalom hasonló tárgyú termékei, a *Strauch, Haitjema, Krüger, Oepke* stb. művei közé. A Tavaszy könyve ugyanis külföldi elődeivel összevetve, nemcsak teljesen önálló, hanem a nevezetteket széleskörű theologiai perspektívája és éles probléma-beállítása révén általában véve még felül is múlja. Ezen az értékelésen nem változtat semmit, ha a következőkben a Tavaszy munkájához, a szerző iránti teljes tisztelettel, néhány kisebb kritikái megjegyzést bátorkodom fűzni, remélve, hogy megjegyzéseimmel a Tavaszy, illetve a Barth megértésének az útját egyengethetem.

Kritikai referátumról lévén szó, elsősorban a forrás-kérdés érdekel bennünket. Nem nehéz eldönteni, hogy Tavaszy főleg a *Barth* művein orientálódik, ami egészen természetes is, hiszen a dialektikai theológiának kétségtelenül Barth a legeredetibb képviselője. Ha nélküle kellett volna a dialektikai theológiának előállania, akkor feltétlenül hiányzott volna abból az átütő erő legjava. Mégsem szabad felejtetni, hogy Barth és az irány többi képviselője között olyan mérvű kölcsönhatás áll fent, amelyik némely esetben egészen a formulázások átvételéig megy. A dologban azonban az a különös, hogy a lényegében azonos theologiai alapszemlélet ellenére is különösen a methodikai és filozófiai felfogás tekintetében akkora eltérés mutatkozik az egyes dialektikusok között, hogy bármelyikőjük megállapításait általánosítani, vagyis a többiek álláspontjára vonatkoztatni, csak a legnagyobb óvatossággal lehet. — Tavaszy is említi, hogy az irány egyes képviselőinek „egyéni sajátosságai és külön színei” vannak.⁷ s a

⁵ L. Tavaszy i. m. 16. l.⁶ V. ö. Tavaszy i. m. 11. l.⁷ L. i. m. 12. l.

theologia fogalmára vonatkozó meghatározások tárgyalásánál példát is ad az *egységnek a sokféleségben* való felfogására.⁸ Sajnáljuk, hogy később ezt az eljárást feladja Tavaszy s például műve 12–17. paragrafusában már kissé egyoldalúan csak a Barth nézeteit regisztrálja; pedig például az, amit Barth az „őstörténet”-re vonatkozólag mond,⁹ nem fedti teljesen a többi dialektikusok álláspontját.¹⁰

Barthon kívül főleg *Thurneysen*re támaszkodik a tanulmány. Nyolcadik paragrafusa például kifejezetten Thurneysen egyik dolgozatának a szabad visszaadása. Thurneysen az a theologus, aki Barth-tal együtt ritka ikercsillagzatként jelent meg a theologia egén. Theologiai felfogásuk, gondolkodásmódjuk annyira megegyezik, hogy például közös név alatt kiadott prédikációs gyűjteményükben nem lehet biztosan eldönteni, hogy melyik beszéd melyikőjüktől ered. Csak örülhetünk tehát annak, hogy Tavaszy a dialektikai theologia megértetésénél Thurneysent is bevonja.

A szintén gyakran említett *Brunner* értékelésében azonban már nem oszthatjuk teljesen a Tavaszy nézetét. Brunner ugyanis olyan theologus, aki tagadhatatlan éleselméjűséggel vágja ketté az eléje kerülő theologiai problémák gordiusi csomóját, a helyett, hogy megoldaná azt. Eppen ezért kettőzött vigyázattal kell fogadnunk a Brunner szinte káprázathajtó könnyedséggel és biztonsággal írt munkáit, melyek között még a „legértékesebb és legérettebb” alkotás, a „Der Mittler” is éppúgy kritikai megállapításom alá eshetik, akár a többi.¹¹ Talán a Brunner hatására vihető az vissza, hogy Tavaszynál nem talál kellő hangsúlyozásra a dialektikai theologia kezdetlegessége, aminek pedig Tavaszy is biztosan tudatában van.¹² A magam részéről különösen a Barthék korábbi műveiben található *félígazságokra* való tekintettel, amelyek egészen érthetően az irány kezdetlegességéből és sokszor szükségszerűen polemikus jellegéből következnek, Tavaszyval ellentétben, nem annyira a Barthék olvasására akarom buzdítani az olvasót,¹³ hanem éppen óvni szeretném Barthéktól mindazokat, akik nem érznek magukban elég elfogadatlanságot és munkaerőt a dialektikusok teljes megértésére. Korántsem azért emelek itt óvást, mintha Barthékat kisajátítani akarnám. Hiszen ilyen naív törekvés nálam már azon a meggyőződésemen is eleve megdőlné, hogy — hacsak minden jel nem csal — Barthékat a jövőben nálunk is egyre többen fogják olvasni s óvásemelésemben éppen az a cél vezet, hogy ilyen módon a dialektikai theológiával való fokozódó foglalkozás termékenyítő

hatását, a felmegértésekkel és félreértésekkel szemben, tölem telhetőleg idejekorán biztosítsam.

Találóan mondja Tavaszy, hogy a „reformatori theologia képviselői... nagyon méltatlanoknak bizonyulnának a protestántizmus szelleméhez s a kifejezetten reformátusok nagyon méltatlanok lennének *Kálvin*-hoz, ha mindkét nagy reformátortól nem tanulnának s ha mind a kettőnek reformációit alkotó igehirdetésére és theológiájára nem figyelnének.”¹⁴ Kár, hogy Tavaszy magára nézve nem vonja le a kellő mértékben megállapításának konzekvenciáját és nem értékesíti eléggé tanulmányában a dialektikai theologia lutheránus ágának: *Bultmann*-nak és *Gogarten*-nek figyelemreméltó eredményeit. Ha ez másként volna, a további kritika minden valószínűség szerint jórészt tárgytalanná vált volna.

3. A német szisztematikuskok szeniora, a theologia fejlődését magas kora ellenére is csodálatos frissességgel követő *Kattenbusch Ferdinand* kedvesen írja legutóbbi dolgozatában, hogy szinte irigykedve tekint a mai theologiai fiatalságra s a rájuk váró problémák nagyszerűségére. Csak egyet nem irigyel tőlük: azt, hogy a mai fiataloknak, ha a theologiai vitákba akarnak bocsátkozni, különösen a dialektikai theologia területén olyan stílusbeli nehézségeken kell átvergődniök, amilyeneket ők, a maguk idején (a ritschliánizmus korában), nem ismertek.¹⁵ Tavaszy igyekszik ezeket a stílusbeli nehézségeket az idegenszerű fogalmak gondos megmagyarázásával csökkenteni. Műve 9. és 10. paragrafusában, főleg a Barth idevágó tanulmányára támaszkodva ismerteti a dialektikai gondolkodás sajátosságait és értelmét. Ismertetésébe, a teljességre törekedve, bevonja a csupán ezen a helyen idézett Bultmann „Die Frage der, dialektischen Theologie” című cikkét is. Bultmann a nevezett cikkben a theologiai dialektikát a sokratesi dialektikával állítja szembe és a kettő között oly éles megkülönböztetést tesz, hogy a theológiára vonatkoztatott „dialektikai” jelzőt fejtegetései során csak idézőjel közé zárva alkalmazza. Tavaszy a *theologiai* dialektikáról szólva, fejtegetéseibe bele- szövi végezetül Bultmannnak egy mondatát, amit Bultmann éppen a *sokratesi* dialektikáról mond.¹⁶ Tavaszy nyilván ismeri a kettő közötti különbséget s az idézetet igyekszik is átértelmezni (Wahrheit = Wirklichkeit = Geschehen von Gott aus, Gottes Tat),¹⁷ mégis pedagógiai szempontból nézve, kénytelen vagyok sikerületlennek minősíteni a kísérletet, sőt theologiailag is csak bizonyos fenntartással fogadható az az állítás, hogy az átértelmezett Wahrheit „schon von vornherein in einer verborgenen Weise im Reden vorhanden ist”. A magam részéről úgy vélem, hogy az olvasó a különben sikerült fejtegetésekből helyesebben és tisztábban fogja megérteni a dialektikai módszer mibenlétét, ha a tanulmány 10. paragrafusának az utolsó bekezdése felett egyszerűen átsiklik és olvasatlanul hagyja azt.

Barth nem veszi minden esetben kellő vizsgálat és tisztázás alá az idegen (filozófiai stb.) területről kölcsönzött segédfogalmakat. Több oldalról szemére is vetették, hogy e miatt dogmatikáján homály vonul

⁸ L. i. m. 18. s köv. lapok.

⁹ L. i. m. 12. §.

¹⁰ V. ö. pl. a Gorgarten kritikai tanulmányát: *Theologische Rundschau* (Tübingen) 1929. 1. sz.

¹¹ Részletes indokolás helyett, mely tüllépné megbeszélésünk kereteit utalok a Barth egyik recenziójára: *Zwischen den Zeiten* (München) 8. füzet és a Steinmanné: *Theologische Literaturzeitung* (Leipzig) 1925, 239. hasáb, mint amelyek megjelölik azt az *irányt*, amelyikben felfogásom megindokolása haladna. Megjegyzem, hogy *egyébként* távol áll tőlem, hogy Brunnernek a Barthékkal való szellemi rokonságát elvitassam. Kritikai megjegyzésem kinyilvánítására mindössze az indított, hogy Brunner a dial. theol. magyar tárgyalóinál (főleg Dr. Mátyás Ernőnél) viszonylag feltűnően nagy szerepet játszik.

¹² A következőket támpontját l. Tavaszy i. m. 11. l.

¹³ V. ö. i. m. 41. l.

¹⁴ L. i. m. 46. s köv. l.

¹⁵ L.: *Die Christliche Welt* (Gotha) 1929, 528. hasáb.

¹⁶ V. ö. Tavaszy i. m. 30. l., Bultmann i. m. *Zwischen den Zeiten* (München) 1926, 40–59. l. (A 40. lapról veszi T. a közelebbi megjelölés nélkül közölt idézetet.)

¹⁷ Az átértelmezést illetőleg v. ö. Tavaszy i. m. 27. l.

végig. Innen magyarázható talán, hogy a Tavaszy főképp Barthon tájékozódó tanulmánya nem foglal-kozik külön az úgynevezett *exisztenciális gondolkodás* fogalmának a magyarázatával, mely Barthék szerint a feladatának tudatában levő, theologiai gondolkodás elengedhetetlen jellemzője.¹⁸ Majd más összefüggésben szándékozom az *exisztenciális gondolkodásról* részletesebben szólni s most csak a Tavaszy idevágó megjegyzésének pótlásaként¹⁹ annyit bocsátok előre, hogy az íge — mely alatt a dialektikai theológiában az élő Isten valóságos és aktuális beszédét a mindenkor „ad personam” irányított „Deus dixit”-et kell érteni —, az embert, aki azt hallgatja, a halál és az élet, a kárhozat és az üdv végső kérdései elé állítja. A kutató theologus nem lehet tehát „tárgyanak”, az ígében adott isteni kijelentésnek közönyös szemlélője, sőt nem lehet pusztán intellektuális érdeklődés által vezetett vizsgálója sem, mivel csak abban az egyetlenegy esetben foghatja fel „tárgyát”, ha folyton tudatában van annak, amikor csak theologi-zálni mer, hogy a *saját* életébe vágó dolgokkal, egész emberi egzisztenciája végső és legnagyobb kérdéseivel foglalkozik.

Az egzisztencia fogalmát a dialektikai theologia a *Kierkegaard* (1813—1855) filozófiájából meríti. Sajnáljuk, hogy Tavaszy Kierkegaardot nem mutatja be és nem méltatja az olvasó előtt, hacsak pár jellemző szóval is, pedig a ma renaissance-át élő dán bölcsész legalább is akkora szerepet játszik a dialektikai theologia filozófiai háttérében, mint akár Kant, vagy a marburgi új kantianizmus. Itt jegyzem még meg mellesleg azt, hogy különösen a Barthék újabb műveiben korántsem játszik a Kantra emlékeztető „transzcendentális” szó és annak különféle változata akkora szerepet, mint Tavaszy nál.

4. Aprólékosságokba nem szándékozom ugyan bocsátkozni, de egy ilyen szerű megjegyzést még sem hallgathatok el. Tavaszy aránylag kevés helyen jelzi, hogy honnan veszi állításait. Különösen feltűnő az, hogy a 35. lapon például az egész középső harmad a Barth dogmatikájából vett szabad fordítás.²⁰ Az idézés jelzett módja magában véve kritikai referátumnál nemcsak jogosult, hanem egyenesen szükségszerű is, csupán a lelőhely feltüntetésének a hiányát kell kifogásolnunk és pedig annyival is inkább, mert ugyanazon paragrafus (12. §) első részében már más helyről merít a szerző. (Itt a vertikális és horizontális síkra gondolok.) Így meglehetősen nehéz feladat a Tavaszy állításainak részletekbe menő felülvizsgálása, pedig ilyen felülvizsgálás már csak azért is indokolt, mivel a dialektikai theologia rövid multja ellenére is olyan fejlődésen ment át, hogy az irány könyvkiadványai meglehetősen különböző forrás-értéket képviselnek.²¹

(Vége következik.)

¹⁸ V. ö. Barth: Dogmatik I. (München, 1927.) 462. l.

¹⁹ L. Tavaszy i. m. 17. lap.

²⁰ V. ö. Barth i. m. 247. l.

²¹ Pl. Barth ma már feltétlenül módosítaná és bővítené azt, amit 1922-ben az etika problémájáról mondott. (Barth: Das Wort Gottes und die Theologie, München, 1925, 125 s. köv. lapok.)

Mindenik lelkész tartsa egyesületi kötelességének szociális, kulturális és gazdasági helyzetünk megjavítására törekvő, Országos Református Jóléti és Gazdasági Társulatunk és ezáltal öncéljaink buzgó támogatását.

TUDOMÁNY

Magyar Barthiána.

(Folytatás és vége.)

5. A nehezebb stílusú theologiai munkák felvételére a mi magyar olvasóközönségünk általánosságban véve még nincs ránevelve. Aki ezzel a ténnyel nem számol, annak egész theologiai munkássága könnyen talajvesztetté válhatik nálunk. Tehát mindenkinek alapos oka van rá, aki csak egy, vagy más réven szakirodalmi munkásságra köteleztetett el, hogy azt, amit *Dr. Vass Vince* dogmatikája előszavában a nemes értelemben vett népiességről mond, megszívlelje.²² Ebből a szempontból nézzük még a Tavaszy tanulmányát. A Tavaszy stílusa néhol megkapó szóképekkel hozza közel hozzánk az elvont fogalmakat, néhol azonban a kíváncsnál komprimáltabb és a kellő könnyedséget nélkülöző. Ilyenkor kiérzik a Tavaszy írásából a problémákkal való küzdelem s az olvasót is elvont gondolkodásra, a küzdelemben való részvételre készíti. A nehezebb részek megértését azonban nagyban elősegítheti az a tanulmány-sorozat, mely az itt megbeszéltek munkával egyidejűleg jelent meg.²³ A tanulmány-sorozat minden egyes darabja a dialektikai theologia szellemi bélyegét viseli magán, így tehát a Tavaszy két könyve szerencsésen kommentálja egymást. Remélhetőleg érdeklődésre talál az olvasónál az a hír, amit még ideillesztek: tudomásom szerint *Szombathy István* karcagi lelkész munkássága révén talán már a közel jövőben sajtó alá kerül Barth egyik művének, az első korinthusi levélhez írt rövid kommentárnak a magyar fordítása.²⁴ Tehát megnyílik a lehetőség annak, hogy az eddig inkább csak másodkézből ismert Barthot közvetlenebbül is megismerhesse az érdeklődők szélesebb rétege.

6. Különös figyelemreméltó a Tavaszy tanulmányában a 18. és 19. paragrafus, melyben a magyar Barth-kritikusok nézeteit veszi felülbírálat alá a szerző. Hangja előkelőségével és ellenvetéseinek megfontolt tárgyilagosságával követendő példát állít itt Tavaszy a még kifejtésre váró magyar theologiai irodalmi kritika elé. Ezen a ponton azonban — sajnos — ismételtelen nélkülöznünk kell a teljességre törekvést. A többek között legalább is a *Dr. Mátyás Ernő* sárospataki székfoglaló-értekezésének említésre kellett volna kerülnie a tanulmányban.²⁵ Mátyás Ernő — aki a misztika fogós kérdéseinek a legalaposabb ismerője nálunk²⁶ — nevezett értekezésében érdekes párhuzamot von a schleiermachi és a barthi

²² Dr. Vass V.: A keresztyénség világnézete, I. kötet (Tahitótfalu, 1927.) II. és köv. l.

²³ Dr. Tavaszy S.: A kijelentés feltétele alatt. (Theologiai értekezések.) Kolozsvár, Terminus, 1929. 89. l.

²⁴ Barth: Die Auferstehung der Toten (München, 1925.)

²⁵ Mátyás E.: Keresztyén vallás és theologia a lelkészképzésben, Theologiai Szemle (Debrecen, 1927. 350-356. l.)

²⁶ Felhasználom az alkalmat, hogy felhívjam az olvasó figyelmét a dr. Mátyás E. széleskörű theologiai és filozófiai készultsége alapozott, de nálunk érthetetlen okból kevésbé ismert tanulmányaira: Pál apostol mystikája (új-szöv-i vallástörténeti tanulmány, 108.) I. A vallásos mystika (vallásfilozófiai tanulmány, 48. l.) Megjelent mind a kettő Kolozsváron, a Minervánál, 1921-ben.

theologia alapvető szempontjai között. A Barthék-ról nagy elismeréssel szóló értekezés további részében kísérletet tesz a szerző, hogy a két irány-bizonyos nézeteit egy valóban eredetinek mondható kombinációba egyeztesse össze. A kísérlettel azonban a jelen esetben részletesebben nem foglalkozhatunk. Ránk nézve ugyanis most fontosabb az a tény, hogy a Mátyás Ernő értekezésében Böhm-féle remiszenciák csendülnek meg. („A theologia... isteni értékek rendszere”²⁷ stb.) Ha nem téves a feltevés, akkor éppen a Böhm-féle értékfilozófia vezeti a szerzőt a kombináció gondolatára is. A Böhm Károly bevonásában még tovább megy Mátyás Ernőnél Dr. Tankó Béla, amikor egyik újabb keletű recenziójában egyenesen az értékelmélet szemszögéből nézi a barthi theológiát. Az idevágó részt szószerint idézem. A Barthék theológiájára vonatkoztatva azt mondja Tankó Béla: „ez az új tannal új életet termelni vágyó tépelődés a legnagyobb odaadást igényelheti minden keresztyén ember és minden gondolkozó részéről, mert annak a ma még csak kevesek által elismert törvénynek nagyszerű illusztrációja, hogy a vallásos életmódban a középponti és minden egyebet formáló erő az értékelő tudat és annál fogva a vallás magyarázatában a vallásos tapasztalat ezernyi paradoxonjának megértéséhez az egyetlen, de aztán biztos kulcs éppen az értékelő viszonyulás természetének rajza, amire Barthék még nem jutottak el, azért a legmerevebb ellentéteket ontológiai adottságnak tekintenek és ebből támad az az idegenszerűség és csakugyan idegen test a vallásos élet sürgetésében, mikor pedig nincs egyébről szó, mint a való és értéke erőteljes elkülönítéséről és szembeállításáról, ami a vallásnak, mint életfunkciónak, éppen centrális és semmi egyéb által nem pótolható esszenciális lényege.”²⁸ A Tankó Béla idézett szavaira vonatkozólag a magam részéről úgy vélekedem, hogy Barthék a való és értéke szembeállításának előttük is jól ismert lehetőségét sohasem fogják segítségül venni. Hogy miért nem, azt megbeszélésünk keretében nem fejthetem ki, de mégis felvetem a kérdést, a barthi theologia és az értékfilozófia viszonyának a kérdésértékelésében, mivel a kérdés tisztázása nagyban elősegíthetné a Barthék megértését. Erre a nagy körültekintést kívánó feladatra pedig ki sem lenne hivatottabb nálunk, mint éppen Tavaszy Sándor, aki bizonyára teljes sikerrel vihetné befejezésre a Kuhlmann és mások idevágó első kísérleteit.

Ezzel a Tavaszy könyve kritikai ismertetésének végére értem. Az ismertetés természetesen csakis azok előtt válik teljesen érthetővé, akik a Tavaszy tanulmányát is elolvassák. Kritikám, úgy hiszem, hogy senki sem minősítheti a Tavaszy elleni csatározásnak (ilyen csatározásra nemcsak, hogy okom nem volna, de még egyelőre a kellően élezett fegyverek birtokában sem érezhetem magam!). Kritikám nem zárulhat mással, mint a köszönet szavával, amivel mindnyájan tartozunk Dr. Tavaszy Sándornak, theologiai irodalmunkban, egynémely fogyatkozása ellenére is, nagy nyereséget jelentő és minden ízében időszerű tanulmányáért.

III.

Megbeszélésünk során nem kifejtettem, hanem inkább csak érintettem az előttünk felmerülő pro-

blémákat. Vár rám tehát a feladat, hogy ezekre s az ezekkel összefüggő kérdésekre újra, meg újra visszatérjek és a problémákat egyenkint beható tanulmány tárgyává tegyem. Ez a feladat azonban — melyhez fenti megjegyzéseim legfeljebb csak előjátékként viszonyulhatnak — jóval többet jelent és sokkal nehezebb is, mint a Barthék megállapításainak szellemes, vagy szellemtelen recitálása. Ez a feladat nagy koncentrációt, komoly theologiai munkásságot kíván, amivel szemben egy kétes értékű, csupán idegen szellemi javak, kész theologiai mondások recitálásában kimerülő „theologiai munkásság”-tól óva kell inteni mindenkit. Az ilyen recitálás tulajdonképpen lehetlenségét ugyanis könnyen beláthatjuk, ha megértjük, hogy theologia, a szó szoros értelmében véve, mint objektív fenomén *nem létezik*.²⁹ Theologia csak ott van, ahol nevére méltó *theologiai gondolkodás* megkezdődött s az egyes theologiai könyvek csak ennek a végtelennek látszó gondolkozási folyamatnak időnkinti lecsapódásai. Az én feladatom sem lehet tehát más az adott esetben, minthogy a Barthék helyesen értelmezett intencióit — melyek felfogásom szerint lényegükben a szentírók és reformátorok intencióinak kétségtelenül megfelelnek³⁰ — még gondosabban és még jobban kifejtsem, mint ahogy azokat például maga Barth Károly kifejtette.³¹ A dolog fordulópontja azonban ott van, hogy *ezeket* az intenciókat senkinek sem sikerül *pusztán* a Barthék műveiből kiolvasni, mert *ezek* az intenciók csakis azok számára észrevehetők, akiknek a biblia, a konfessziók, a reformatori művek stb. folytonos és buzgó tanulmányozása révén látásra nyílt a szemük, vagy szavakkal mondva: a Barthék könyveinek a lelkét (mint a legtöbb igazi theologiai munkáét) csakis céltudatos és alapos theologiai és az abba foglalt szellemtörténeti tanulmányok segítségével lehet megtalálni és felfogni. Barth, — sőt mondhatjuk, hogy nemcsak ő, hanem minden idők theologiai és pedagógiai érzékkel áldott hittudósai, folyton *ilyen* theologizálásra: a theologiai gondolkodásba való kapcsolódásra nevelték tanítványaikat s ha *ezt* valaki a mondottak ellenére is barthiánizmusnak akarja nevezni, akkor csak kitüntetésnek vehetem az elnevezést. De ha netalán a „konjunktúra”-ra való tekintettel még egy *ilyen* értelemben vett „barthiánizmus” sem volna ajánlatos, akkor sincs okom megtagadni, hogy Barthhoz is jártam iskolába, mert még akkor is csak örülnöm kell annak, hogy *a többek között* őt is megismerhettem, annyiival is inkább, mert éppen ez az ismeretség az indíttatások és meglátások egész sorának lett a forrásává nálam.

Mivel a mondottakat különösképpen szeretném hangsúlyozni, ideiktatok még egy tapasztalatot, aminek a bevonásával sikerül talán a fentebbiekre még egyszer rávilágítanom. Akinek csak alkalma van arra, hogy a német protestáns egyházak mostani életébe bepillantást nyerjen könnyen meggyőződhetik a felől, hogy a barthi theológiának éppen olyan veszedelmes

²⁹ V. ö. Barth: Dogmatik I. 3. 1.

³⁰ Tavaszy hasonló felfogását l. i. m. 50. 1.

³¹ Barth, dogmatikája fogyatkozásairól szólva, a gondolatsort ezzel a kevés figyelemre méltatott mondattal zárja le: „Es ist keine Redensart, wenn ich, wie seinerzeit beim Römerbrief, die Hoffnung ausspreche, dass andere kommen möchten, die das (aber wirklich das!) was hier gewollt ist, auf Grund reicherer Möglichkeiten besser machen, als es hier geschieht.“ (Dogmatik I., VI I. 1.)

²⁷ L.: Theol. Szemle i. sz. 356. 1.

²⁸ L.: Protestáns Szemle (Budapest,) 1929. 38. s. köv. 1.

és káros lehet a gyakorlati alkalmazása, mint a vak-hitű orthodoxiáé, vagy a kételkedő liberális-racionalizmusé, de mindjárt hozzáteszem, hogy csakis azok kezében, akik csupán a Barthék szavait és szólásformáit fogják fel s az összefüggésből kiragadott mondatokra, mint megdönthetetlen és teljes igazságokra esküdöznek anélkül, hogy legalább csak részben felismerték volna azt az intenciót, ami a szavak mögött rejlik s amelyikből a magukban véve mindenkor bizonytalan értelmű szavak esetről-esetre határozott és az összefüggésnek megfelelő tartalmat nyernek. Vannak tehát, akik a Barthék szellemében vélnek eljárni, mikor azzal a szellemmel esetleg éppen ellenkezésbe jutnak. Nyilván ilyen esetekre alapul például a Niebergall professzor szellemes, de elhamarkodott megállapítása, hogy „a krízis theológiájának a gyakorlat lesz a krízise.”³² Amilyen igazság ugyanis az, hogy Barthéknak ma sokkal több „lelkes híve”, mint ahány megértője van, ép’ olyan igazságtalanság az, ha valaki az ilyen „lelkes hívek” baklövéseiből akarja magát a barthi theológiát megítélni. A félreérthetőség veszedelme tehát fokozott mértékben fentforog, hogy miért, azt a mondottak után felesleges újra magyaráznom. Ez a veszedelem azonban csak arra indíthat bennünket, hogy az idetartozó alapfogalmakat mindinkább elmélyülő tanulmányokkal oly világosan igyekezzünk felfogni, hogy írásaink legalább is *azok* kezében, kiknél a megértésre komoly igyekezet van, minden félreértésnek elejét vegyék.

E kitérés után, melyben (helyenkint kilendülve a „tudományos stílus” szűk korlátai közül) a *saját* felfogásomat igyekeztem körvonalozni, vesünk még egy pillantást a Tavaszy Sándor munkáira. A Dr. Tavaszy Sándor tanulmányait csak az fogja egy lehetőleg fölényesen odavetett „barthiánizmus”-sal elintézettnek nyilvánítani, akinek semmi egyéb mondanivalója sincs ahhoz az *ügyhöz*, amely körül ma a protestántizmus legégetőbb problémái sorakoznak, amik mögött az egyes *személyek*, mint olyanok, hívják azokat Tavaszynek, e sorok írójának, vagy például Barthnak — *teljesen lényegtelenek*.

A Tavaszy tanulmányai és az az egész tanulmányosorozat, amit a nehéz viszonyok között dolgozó kolozsvári professzorok adnak ki, ismételt igazolása a régi közmondásnak: *sub pondere crescit palma*. — A „Dolgozatok” belső értéküknél fogva méltók a csonkahaza olvasóközönségének különös érdeklődésére.

Török István.

A Tavaszy fentebb megbeszélte, illetve említett füzetén kívül a „Dolgozatok”-nak már két másik száma is megjelent: Dr. Imre Lajostól: *Isten és az emberi lélek* (az egyéni pásztoráció alapproblémái) és Dr. Gönczy Lajostól: *A kálvinista egyház kultusza c. tanulmány* (1919). Megrendelhetők minden jobb könyvkereskedés útján.

Lelkészársaink hassanak oda, hogy híveik a Lelkészegyesülettel szerződéses viszonyban lévő Gazdák Biztosító Szövetkezeténél eszközöljék biztosításaikat. — A Gazdák Biztosító Szövetkezete, az ország összes gazdasági szerveinek a biztosítója, legnagyobb üzletresze a Magyar Állam, tiszta magyar intézet s kártyán kívül áll. Támogatásunkért református jótékony céljainkhoz jelentős összeggel járul hozzá. Biztosítási ügyekben forduljunk direkt Jóléti Társulatunkhoz. Aki teheti, vállalja a Gazdák helyi képviselését.

³² L.: Monatsschrift für Pastoraltheologie (Göttinga), 1929, 18. 1.